

فهرست

پیش‌گفتار

زندگینامهٔ ماکسیم فرنان سیرو

- ۹
- ۱۵
- ۱۶ ■ تولّد و تحصیلات (۱۹۰۷-۱۹۳۳/۱۲۸۶-۱۳۱۲)
- ۱۷ ■ ورود به ایران و تجربهٔ باستانشناسی (۱۹۳۳-۱۹۳۵/۱۳۱۲-۱۳۱۴)
- ۲۱ ■ فعالیت به‌عنوان «معمار وزارت معارف» (۱۹۳۵-۱۹۳۹/۱۳۱۴-۱۳۱۸)
- ۲۸ ■ فعالیت به‌عنوان «استاد دانشکدهٔ هنرهای زیبا» و «معمار» (۱۹۴۰-۱۹۴۶/۱۳۱۹-۱۳۲۵)
- ۳۶ ■ فعالیت در مراکش و فرانسه (۱۹۴۶-۱۹۵۸/۱۳۲۵-۱۳۳۷)
- ۳۶ ■ بازگشت مجدد به ایران (۱۹۵۸-۱۹۷۵/۱۳۳۷-۱۳۵۴)

زمینه‌های مؤثر بر معماری ماکسیم سیرو

زمینه‌های سیاسی و اجتماعی جهان

- ۴۰
- ۴۱ ■ فرانسه و مستعمرات
- ۴۴ ■ جنگ جهانی دوّم و فرانسه

زمینه‌های سیاسی و اجتماعی ایران

- ۴۶
- ۴۷ ■ باستانشناسی فرانسوی‌ها و طرح بناهای معارفی
- ۵۰ ■ توسعهٔ فعالیت‌های عمرانی در بخش دولتی
- ۵۶ ■ جنگ جهانی دوّم، ایران و شرایط پس از جنگ

زمینه‌های معماری جهان

- ۶۲
- ۶۳ ■ معماری بین دو جنگ جهانی و حضور آرت دِ کو
- ۶۸ ■ آرت دِ کو با مراجع محلی
- ۸۸ ■ آرت دِ کو، تحت تأثیر معماری کلاسیک اروپا
- ۱۰۴ ■ شهرسازی بین دو جنگ جهانی
- ۱۱۰ ■ سبک بین‌المللی

فعالیت‌های فرهنگی ماکسیم سیرو

۱۲۷

۱۲۸

۱۳۲

■ تألیف

■ تدریس

بناها

۱۳۵

دورهٔ اول (۱۳۱۳-۱۳۲۴)

۱۳۶

بناهای معارفی - دانشگاه تهران

۱۴۲

■ دانشکده‌های طب، داروسازی و دندانپزشکی

۱۵۶

■ دانشکدهٔ فنی

۱۶۶

■ دانشکدهٔ علوم

۱۷۴

■ ساختمان خدمات عمومی

۱۷۸

مدارس

۱۸۰

■ دبیرستان سعدی اصفهان

۱۸۶

■ دبیرستان پهلوی بروجرد

۱۹۲

■ دبیرستان حکمت قم

۱۹۸

■ دبیرستان شاهپور کازرون

۲۰۴

■ دبیرستان ایرانشهر یزد

۲۱۰

■ دبیرستان صفوی اردبیل

۲۱۸

■ دبیرستان اردیبهشت رامسر

۲۲۲

■ دانشسرای پسران تبریز

۲۲۸

سایر بناهای معارفی

۲۳۰

■ کتابخانهٔ ملی

۲۳۸

■ ورزشگاه حافظیه

۲۴۴

■ ورزشگاه اصفهان

۲۴۸

شهرسازی

۲۵۰

■ شهرک مسکونی ذوب آهن کرج

۲۶۴

■ کوی نازآباد

۲۷۰

خانه‌های شخصی

۲۷۲

■ خانه حکمت

۲۷۸

■ خانه پناهی

۲۸۲

بیمارستان‌ها

۲۸۴

■ بیمارستان بوعلی سینا (قزوین)

۲۸۵

■ بیمارستان شهناز (سلطان آباد- اراک)

۲۸۶

■ بیمارستان سعدی (شیراز)

۲۸۸

■ پارک هتل

بناها

۲۹۵

دوره دوم (۱۳۳۷-۱۳۵۱)

۲۹۶

■ هتل شاه عباس

۳۱۰

■ هتل کاروانسرای انوشیروان

۳۲۱

معماری ماکسیم سیرو، مراجع و زمینه‌ها

321

Maxime Siroux Architecture

References And Contexts

۳۳۱

نمایه

پیشگفتار

اندیشهٔ ایجاد «گروه تحقیقاتی معماری دوران تحوّل» در سال ۱۳۶۱ شکل گرفت، و یک سال بعد در جمعی دانشجویی و با عضویت پنج داوطلب به تحقیق پیوست. ویکتور دانیل، بیژن شافعی، سهراب سروشیانی، مژگان فضلی و امیرجلالی از بهار ۱۳۶۲ کار گروهی خود را آغاز کردند. شناخت تاریخ معماری معاصر و معرفی نمونه آثار و نیز معماران شاخص این دوره، انگیزهٔ اولیهٔ شکل‌گیری این گروه تحقیقاتی بود. تا آن زمان با وجود نیاز مبرم به ادبیات تحلیلی و تاریخی معماری این دوره، راهکار سازمان‌یافته و مؤثری برای حمایت و هدایت شیفندگان تحقیق وجود نداشت. در نتیجه، فعالیت‌های تحقیقاتی با مشکلات فراوانی روبه‌رو می‌شد، که منجر به انصراف فعالین و در برخی موارد توقف فعالیت پژوهشی می‌گردید.

در آغاز راه مشکلات دسترسی به اسناد و مراجع آشکار شد. بیشتر آثار منتشرشده راجع به معماری این دوره متکی بر اسناد معتبر نبود، و گاه تا برداشتی شخصی و غیرمستند تترّل می‌یافت. مراجع و اسناد مورد نیاز بسیار گسسته و پراکنده بود، و برای دسترسی به آنها تحقیقات وسیع کتابخانه‌ای به موازات مراجعات میدانی، و استفاده از خاطرات مکتوب و تاریخ شفاهی در سطحی گسترده، ضرورت داشت. در مورد مطالعات کتابخانه‌ای کافی است به مراجعی از قبیل روزنامه‌ها و انواع نشریات ادواری، آرشیو اسناد اداری و مراکز مختلف اسناد ملی و معماری اشاره کرد تا وسعت فعالیت جمع‌آوری اطلاعات معلوم شود. دههٔ ۱۳۶۰ به پایان نرسیده بود که گروه تحقیق به درک تازه‌ای از ضرورت‌ها دست یافت. در سال‌های آغازین دههٔ ۱۳۷۰ فعالیت آزاد تحقیقاتی به وظیفه‌ای حرفه‌ای و ملی تبدیل شد و اهداف تحقیقاتی گسترش یافت. رابطهٔ زمینه‌های مختلف از قبیل مُدرنیته، صنعت، باستانشناسی، معماری جهان و تحولات سیاسی اجتماعی مورد توجه واقع شد و ارائهٔ تاریخ تحلیلی مستندی از معماری این دوره، ضمن معرفی معماران و آثار آنها در دستور کار قرار گرفت.

معماری دوران تحوّل به دوره‌ای از معماری سرزمین ایران می‌پردازد، که تحوّل یکی از مشخصه‌های مستمر آن است. از دیدگاه تاریخی، این دوره از اواسط دوران سلطنت فتحعلیشاه قاجار شروع شده و تا به امروز ادامه یافته است. در این دوره، تحوّل با مشخصه‌های متغیّری همراه است. معماران ایرانی و خارجی در این دوره بناهای متعددی ساخته‌اند که به تأسی از زمینه‌های مختلف و

مشخصه‌های متغیر دوران تحوّل شکل گرفته و قابل طبقه‌بندی در دوره‌های تاریخی متمایزی است. بر اساس این طبقه‌بندی، ارائه نتایج تحقیق در قدم اول شامل معرفی معماران منفرد و آثار معماری آنهاست. با معرفی معماران هر دوره، در قدم بعدی امکان معرفی دوره‌های تاریخی و نهایتاً کلیت معماری دوران تحوّل فراهم می‌شود.

اکنون نزدیک به چهار دهه از شروع فعالیت «گروه معماری دوران تحوّل» می‌گذرد. همان‌گونه که گروه از حضور برخی فعالین در طی این مدت محروم شد، با حفظ بخشی از هسته اصلی از حضور جمعی دیگر بهره‌مند گردید. و در سال ۱۳۹۷ با حفظ خط مشی و برنامه‌های گروه به تأسی از شرایط عینی روش‌های جایگزین نوینی در فعالیت و تشکّل جمعی به کار گرفته شد، و تداوم فعالیت در مسیری جدید رقم خورد و ابقاء گردید. «گروه معماری دوران تحوّل» تا کنون شش کتاب از معماران منفرد منتشر کرده است: معماری نیکلای مارکف، معماری کریم طاهرزاده بهزاد، معماری وارطان هوانسیان، معماری آندره گدار، معماری پُل آبکار و معماری رُلان دوپرول. کتاب معماری ماکسیم سیرو هفتمین کتاب از معرفی معماران منفرد است.

ماکسیم سیرو از معماران تأثیرگذار ایران است. او فعالیتش را ابتدا با حضور در عرصه باستانشناسی آغاز کرد، و سپس به حرفه اصلی خود در معماری پرداخت. دوره فعالیت معماری او در ایران با طرح بناهای دانشگاه تهران زیر نظر آندره گدار، دیگر معمار فرانسوی و رئیس اداره عتیقات، آغاز شد. فعالیت او تنوع قابل ملاحظه‌ای دارد. علاوه بر طرح بناهای نوین و مرمت آثار ملی، تدریس در دانشگاه، تحقیق در معماری کاروانسراها و آبنیه تاریخی ایران، و برگزاری نمایشگاه نقاشی از آثارش را می‌توان در زمره فعالیت‌های او برشمرد.

فعالیت ماکسیم سیرو در مقطع دوم حضورش در ایران، از دهه ۱۳۳۰ هجری شمسی در ارائه راه حلّ برای استفاده مجدد از کاروانسراها در قالب مأموریتی از طرف یونسکو، و همچنین احیای کاروانسرای مادر شاه و تبدیل آن به هتل شاه عباس قابل ملاحظه است.

سپاسگزاری

تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات مدیون همکاری مؤسسات و مراکز مختلفی در خارج و داخل کشور و فعالیت، همراهی و راهنمایی استادان و همکارانی است که تهیه این کتاب تنها به کمک آنها ممکن و میسر شده است. به این وسیله از مساعدت آنها سپاسگزاری می‌شود.

مؤسسه‌ها و مراکز داخل کشور:

- سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

- موزه ملی ایران.

- مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- سازمان میراث فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، آقای ابوذری.
- اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اردبیل، آقای کریم حاجی زاده.
- بخش فرهنگی سفارت فرانسه در ایران.
- پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران.

مؤسسه‌ها و مراکز خارج از کشور:

- انستیتو معماران فرانسوی (IFA (Institute français d'architecture).
- آرشیو ملی فرانسه (Archives Nationales).
- دانشکده هنرهای زیبای پاریس.

کار تحقیق به دلیل گستردگی جغرافیایی حوزه فعالیت ماکسیم سیرو نیاز به مساعدت یارانی در نقاط مختلف داشت. با تشکر فراوان از این سروران:

پاریس:

آقای علی اکبر مقاره‌ای و خانم سیما ابراهیمی، به خاطر مساعدت در جمع‌آوری اسناد و اسناد تصویری.

آقای حمید موقر، به خاطر جمع‌آوری اسنادی از سوابق معمار.

شیراز:

آقای جمشید خُجندی، به خاطر فعالیت گسترده در تکمیل تحقیقات و جمع‌آوری مدارک و اسناد تصویری استان فارس.

کازرون فارس:

آقای محسن عبادی، نصرالله یزدانی و محسن توحیدیان، به خاطر مساعدت در جمع‌آوری اطلاعات.

اصفهان:

مهندسان مشاور پُلشیر، آقای محمود قانع، آقای اشکان قانع، خانم ندا تجدد و خانم اندیشه مشیری.

آقای جابر صالحی کوپایی و خانم هاجر صالحی کوپایی، به خاطر تهیه اسناد تصویری و پیگیری جمع‌آوری اطلاعات.

آقای رسول شهبازی و ناصر طاهری، به خاطر مساعدت در تهیه اسناد.

قُم:

آقای علی محسنی کاشانی، به خاطر مساعدت و معرفی منابع و اشخاص و در اختیار گذاشتن اطلاعات در مورد دبیرستان حکمت.

آقای علیرضا سنگ تراشان، به خاطر مساعدت در جمع آوری اطلاعات.

رامسر:

آقای عنایت رحیمیان و خانم مریم خداپرست، به خاطر مساعدت در تکمیل اسناد و اسناد تصویری.

بروجرد:

آقای حجت‌الله یارمحمدی، به خاطر در اختیار گذاشتن اسناد تصویری.

تبریز:

آقای سید جواد صدرالدینی، به خاطر مساعدت در جمع آوری اسناد تصویری از دانشسرای پسران تبریز.

یزد:

حاج علی اکبر خرّمی، معمار دبیرستان ایرانشهر یزد.

آقای علی اکبر خداداد، به خاطر مساعدت در جمع آوری اسناد تصویری.

کرج:

خانم ماهناز کرّمی، آقای مسعود صادقی و خانم سارا دانیل، به خاطر مساعدت در جمع آوری اطلاعات از شهرک ذوب آهن کرج.

قزوین:

آقای سعید فرزام، هاشم کیانی و سیدمحمد حسینی و خانم آتوسا بیات و خانم برخوردار به خاطر تهیه اسناد تصویری و جمع آوری اطلاعات و آقای محمدحسن ارداقیان به خاطر مساعدت و همکاری در مطالعات میدانی و تنظیم ملاقات با دکتر حسن هوشیار رئیس سابق بیمارستان بوعلی سینا قزوین.

تکمیل اسناد و استفاده از مراجع مدیون شخصیت‌هایی است که امکانات مجموعه‌های خصوصی خود را بی دریغ در اختیار گذاشته‌اند. با سپاس از آنها:

- خانواده مصطفوی، آقای خشایا مصطفوی و خدایار مصطفوی، به خاطر در اختیار گذاشتن عکس‌های مجموعه خصوصی.

- آقای اصغر ساعد سمیعی، به جهت در اختیار گذاشتن اسناد تصویری.

- خانم محبوبه قلیچ‌خانی، از بابت مساعدت بی دریغ در تهیه اسناد تصویری تاریخی.

- آقای حامد مظاهریان و آقای سید محسن حبیبی، به خاطر مساعدت در دسترسی به منابع.
- خانم طاهره (شها) نصر، برای در اختیار گذاشتن مدارک و اسناد تصویری.
- خانم مهران آشوری و خانم فرشیده کونانی، به خاطر مساعدت و همراهی در دسترسی به منابع.

در اینجا لازم است از خانم خورشید صابر و آقای دانیال دانیل، که طی سال‌های متمادی زحمت استخراج اطلاعات از نشریات و فیش‌برداری از کتاب را بر عهده گرفتند و اطلاعات با ارزشی جهت تنظیم مطالب این کتاب در اختیار نهادند، و خانم پرینان رحیمی کازرونی که در مراحل تحقیق، تنظیم متون و انتخاب اسناد تصویری همکاری مستمر داشتند، و خانم بهاره زنیان و خانم نگار منصوری که در جلسات ارائه آثار معمار حضور داشتند و خانم بهناز زنیان که در استخراج و تنظیم اسناد فعال بوده‌اند، قدردانی شود. ترجمه به زبان انگلیسی را آقای سامان جمشیدی و خانم افسانه فرهنگ انجام دادند. ویراستاری متن انگلیسی نتیجه زحمات آقای اعجاز حسین است. به این وسیله از دقت و علاقه‌ای که مترجمین و ویراستار برای تولید و بهبود متن انگلیسی به کار بردند، سپاسگزاریم. کار ویراستاری متن فارسی را آقای علیرضا سیداحمدیان تقبل کرد، ارتقاء کیفیت نوشتار، مدیون زحمات ایشان است. بازخوانی متن که توسط نویسندگان و ویراستار فارسی در چند مرحله انجام گرفت، با زحمت آقای آرش فضلی شمس‌آبادی تکمیل شد. مراحل پایانی تهیه ماکت کتاب از راهنمایی آقای محمد نژاد بریانی بهره برد. گرافیک کتاب را خانم پرینان رحیمی کازرونی با علاقه و دقت به انجام رساندند. تکمیل، اصلاح و ادیت تصاویر را خانم سولماز پور عبدالله تقبل کرد و آقای انوشه صادقی آزاد، مدیریت تولید و نظارت فنی را به سرانجام رساند. از بذل توجه و دقت نظر همه آنها صمیمانه قدردانی می‌شود.

کلیه مراحل چاپ و تولید و نشر کتاب با هماهنگی و یاری جناب آقای ماکان زهرایی و انتشارات رهسپاران به انجام رسید. از لطف مستمر و توجه بی‌دریغ ایشان سپاسگزاریم.

از آقایان حیدر خلیلی، ژرژ دارش، علی‌اکبر مقاره‌ای و خانم سیما ابراهیمی که با حمایت خود امکان تهیه ماکت کتاب را فراهم کردند، متشکریم.

در خاتمه لازم است که از حمایت‌های بی‌دریغ "بخش فرهنگی سفارت فرانسه در ایران" و "انجمن ایران‌شناسی فرانسه در ایران" در مراحل جمع‌آوری اطلاعات به ویژه در مرحله چاپ کتاب کمال تشکر و قدردانی به عمل آید. بدون این حمایت، دسترسی به منابع و مراجع و در نهایت چاپ و انتشار کتاب میسر نبود.

ویکتور دانیل گلنار تاجدار

۱۳۹۹